

Magdalena Rybczyńska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

ADAPTACJA MORFOLOGICZNA ANGLICYZMÓW W JĘZYKU ROSYJSKIM

Anglicyzmy, jak wszystkie zapożyczenia przenikające do języka rosyjskiego, podlegają adaptacji na różnych poziomach. Należy do nich asymilacja morfologiczna, która — obok słowotwórczej — jest jednym z najważniejszych wskaźników stopnia przyswojenia zapożyczonego słowa przez język rodzimy. Podjęty problem omówię na podstawie języka prasy. Materiał podany analizie pochodzi z kilkunastu numerów jednej z najpopularniejszych gazet rosyjskich „Komsomolskaja prawda” („Комсомольская правда”) wydanych w latach 2011–2012.

Pomimo rosnącej znajomości języka angielskiego wśród Rosjan, zwłaszcza ludzi młodych, zapożyczenia angielskie rzadko trafiają do języka rosyjskiego w oryginalnej formie. Większość pożyczek jedynie w pierwszej fazie zachowuje angielską postać graficzną¹. Następnie w związku z coraz szerszym ich używaniem i oswojeniem wyrazy te zapisywane są cyrylicą według struktury wygłosu zapożyczonego leksemu. Niektóre głoski są zastępowane zgodnie z wymową języka rodzimego, np. „h” w poniższych wyrazach zostało zamienione na „g” („г”):

handball

Гандбол: Наши девушки на чемпионате мира разгромили австралиек.

Harlem

В Нью-Йорке горит железнодорожный мост через реку Гарлем.

hamburger

Гамбургер не сгнил, потому что он — мумия!

W nazwach własnych angielskiego pochodzenia głoskę „w” zastępuje rosyjskie „u” („y”):

---

¹ E. В. Маринова: *Переходные явления в сфере иноязычной лексики* <www.philol.msu.ru/~rlc2004/files/sec/97.doc> (27.10.2012).

William

Наследник британского престола принц Уильям доказал, что не зря получает около 30 тысяч фунтов стерлингов в год.

Whitehall

Потом отправятся на улицу Уайтхолл, затем — на улицу Мэлл.

Wilde

[...] Оскар Уайльд своим главным и абсолютно гениальным произведением мне, наивному подростку, раз и навсегда снес, как сказали бы сейчас, крышу.

Jak zauważa Łarisa I. Newirko, w języku rosyjskim nie ma ściśle określonych reguł transliteracji i transkrypcji anglicyzmów, co więcej, brak ustabilizowanego wzorca zapisu pożyczek przyczynia się do występowania różnych wersji jednego słowa². Liczne postaci graficzne jednostek językowych dotyczą twardej („э”) lub miękkiej („е”) wymowy dyftongów „æ”, „ei” np.

happening

В 20.30 на крыльце музея начался хэппенинг «Жарка».

Сколько продлится столичный хеппенинг?

track

Этот трэк войдет в новый альбом эпатажной звезды.

The Rolling Stones презентовали первый трек за семь лет.

brand

С тех пор брэнд ассоциировался с ярким и веселым, но неизменно элегантным стилем.

В начале ноября были подведены результаты конкурса на разработку «основ стратегии» будущего бренда.

Kolejnym przykładem wyrazów z wariantami zapisu są słowa z podwójną głoską. Istnieją zarówno zapisy wierne oryginałowi, czyli z podwójną głoską, jak też z zachowaniem jednej głoski, np.:

chillout

Любителей различных стилей и настроений также ждет нон-стоп чиллаут.

Галерея «Секач» станет своеобразной чилаут-зоной.

traffic

Китаец налаживал оружейный траффик из Иркутска.

Голосовой трафик в петербургской сети «Билайн» 8 марта превысил новогодний.

shopping

Лучший рецепт от кризиса — хороший шопинг.

На новогодние подарки и шопинг россияне потратили на 16% больше, чем год назад.

² Л. И. Невирко: *Англицизмы в современном русском языке* <www.eltarea.ru/pic/fck/.../st_Nevirko_L_I_.doc> (22.10.2012).

Graficzny zapis to nie tylko jeden z etapów oswojenia pożyczki, który jednocześnie wskazuje na jej pochodzenie³, ale wraz ze strukturą wygłosu stanowi ważny wyznacznik, pozwalający określić kategorię zapożyczonego słowa. W konsekwencji adaptacja fonologiczna i graficzna pozwalają na przejście do kolejnego etapu, tj. asymilacji morfologicznej. Jak pisze Dietmar E. Rozental, rodzaj gramatyczny pożyczki może być ustalony również na podstawie ekwiwalentu lub synonimu rodzimego, zwłaszcza w przypadku zapożyczeń, które stanowią wariant dla istniejących już słów⁴. Po określeniu kategorii i rodzaju anglicyzmów zaczynają one funkcjonować jako samodzielne morfemy, podlegając regułom gramatyki języka-biorcy.

W związku z główną funkcją zapożyczeń, jaką jest nazywanie nowych zjawisk lub przedmiotów nieposiadających odpowiedników w języku rodzimym, większość pożyczek to rzeczowniki, które podlegają w nim zasadzie odmiany przez przypadki. Poniższe przykłady pożyczek należą do grupy rzeczowników zakończonych na spółgłoskę, które odmieniają się według wzorów podstawowych dla rzeczowników żywotnych i nieżywotnych:

newsmaker

Михаил Прохоров стал основным ньюсмейкером на съезде партии «Гражданская платформа» [...].

deadline

По информации «РИА Новости», Еврогруппа также согласовала предложение Еврокомиссии о переносе дедлайна по сокращению дефицита бюджета стран-члену еврозоны Испании ниже 3% ВВП с 2013 года на 2014 год.

speaker

Спикеру Следственного комитета РФ отомстили за «дело подмосковных прокуроров»?

boom

Кузбасс ждет свадебный бум.

hit

Мюзикл «Мамма mia!», основанный на хитах знаменитой группы «ABBA».

Ważnym etapem osvajania pożyczek, na który zwraca uwagę Elżbieta Mańczak-Wohlfeld, jest kwestia stosowania liczby mnogiej:

Kolejny problem związany z asymilacją na poziomie morfologicznym dotyczy tworzenia liczby mnogiej. W zasadzie w zdecydowanej większości wypadków

³ E. Mańczak-Wohlfeld: *Starsze i nowsze zapożyczenia angielskie w mówionej oraz pisanej odmianie języka polskiego*. „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2004, LX, s. 111 (wersja elektroniczna).

⁴ Д.Э. Розенталь: *Русский язык. Справочник-практикум. Управление в русском языке. Практическая стилистика*. Москва: Мир и образование 2005, s. 414.

przebadane pożyczki, jeśli tworzą liczbę mnogą, to jest ona zgodna z regułami języka-biorcy⁵.

Język rosyjski, jak większość języków słowiańskich, nie przyjmuje angielskiej formy liczby mnogiej (-s), tworząc ją za pomocą rodzimego wykładnika:

gadgets

Гаджеты, которые нас удивили.

performers, DJs

Предполагается, что на «старой новой» площадке будут выступать композиторы, диджеи, создатели видеоарта, поэты и перформеры.

bestsellers

На книжной ярмарке выбрали бестселлеры года.

Rzeczowniki będące nazwami desygnatów uznawanych w języku angielskim za niepoliczalne niekiedy przyjmują formę rzeczowników policzalnych, np.:

feedback

Лавина гитарного звука, фидбэки, от которых закладывает уши [...].

spread

Мы проанализировали спреды между инфляцией и ставками по ипотеке, сейчас спреды находятся на историческом максимуме.

Rodzimy wykładnik jest również stosowany w wypadkach, w których w języku-dawcy o liczbie decyduje samogłoska w temacie wyrazu, np.

gentelman

Одесский джентльмен посвятил свою победу жене.

gentelmen

Джентльмены предпочитают дедукцию.

Tworzenie liczby mnogiej powyższych pożyczek jest więc kolejnym dowodem na podporządkowanie anglicyzmów gramatyce języka rosyjskiego.

Niska frekwencja zapożyczeń wśród przymiotników i czasowników nie oznacza jednak braku wpływu morfologii na ich stopień oswojenia przez język-biorcę. W języku angielskim przymiotniki mogą mieć taką samą formę jak rzeczowniki. W języku rosyjskim następuje rozróżnienie tych części mowy na płaszczyźnie sufiksów i form fleksyjnych, np.:

rzeczownik *underground*

Ульяновский андеграунд почтит память великого битла.

⁵ E. Mańczak-Wohlfeld: *Morfologia zapożyczeń angielskich w językach europejskich*. „Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis” 2008, 125, s. 118 (wersja elektroniczna).

przymiotnik *underground*

Алсу отказалась петь с андеграундной группой.

rzeczownik *mainstream*

Джазовый мэйнстрим нынче в моде!

przymiotnik *mainstream*

Они смогли продемонстрировать как мейнстримовый⁶, так и free jazz.

W przypadku czasowników istnieje zagrożenie nadużycia rodzimych sufiksów, na co zwraca uwagę Mateusz Warchał: „W procesie akwizycji na poziomie tworzenia czasowników może dochodzić do powstawania form niepoprawnych poprzez nadgeneralizację sufiksów”⁷. Jednak w języku rosyjskim właśnie dzięki sufiksom powstaje nie tylko aspekt niedokonany, ale również dokonany np. czasownik *to update*:

czasownik niedokonany

Поэтому 100% доверять прошлым пророчествам нельзя, их нужно проверять и апдейтить постоянно [...].

czasownik dokonany

Надеюсь у журналистки хватит ума извиниться и проапдейтить свой „шедевр”.

Warto podkreślić, że na stopień przyswojenia zapożyczeń wpływa wiele czynników, które można podzielić na językowe i pozajęzykowe. Do językowych należy zaliczyć komunikacyjny charakter anglicyzmów, zwłaszcza ich precyzję semantyczną. Przejawia się ona m.in. w konkretyzacji pojęcia, która sprzyja procesowi asymilacji, np.: rzeczownik *срок* (termin, okres, czas) jest zastępowany przez słowo *deadline* oznaczające *ostateczny, nieprzekraczalny termin*. Semantyka słowa (*dead — martwy, line — linia, granica*) podkreśla nieodwołalność terminu i pozwala wyrazić stosunek emocjonalny autora: „У журнала жесткий дедлайн — чтобы успеть в номер, нужно было соглашаться немедленно”. Kolejnym przykładem jest *image*, który w znaczeniu *obraz, wyobrażenie, wzór, wizerunek* jest bardziej precyzyjny niż rosyjski odpowiednik *образ* w znaczeniu *obraz, postać* i może dotyczyć zarówno ludzi, jak i organizacji: „Бен Ладен хотел подправить имидж „Аль-Каиды”.

Precyzja semantyczna charakteryzuje również anglicyzmy, które zastępują opisowe zwroty w języku rosyjskim. Umożliwiają one użytkownikom sprawniejsze, bardziej zwarte mówienie lub pisanie, czyli wymagają

⁶ W przytaczanych przykładach stosuję oryginalne zapisy rosyjskie; warto zaznaczyć, że różnica w grafice tych wyrazów nie jest związana z częścią mowy.

⁷ M. Warchał: *Proces adaptacji zapożyczeń językowych — czynniki socjo- i psycholingwistyczne wobec zróżnicowania anglicyzmów w wybranych językach słowiańskich* <<http://www.ff.ac.me/njegoz/Z1/Mateusz%20W.pdf>> (27.10.2012).

mniejszego wysiłku zarówno od nadawcy, jak i odbiorcy. Za przykład może posłużyć rzeczownik *summit*, który pozwala zwięźle opisać spotkanie na szczycie zazwyczaj polityków lub przedstawicieli różnego rodzaju organizacji i instytucji, np. „Во Владивостоке начал работу саммит АТЭС”.

Zjawisko to ma również wpływ na przyswojenie wyrazu *briefing*, który jest ekonomicznym sposobem na opisanie przedkonferencyjnego spotkania z dziennikarzami o charakterze *informacyjnym*, *instruktażowym* w celu przedstawienia ogólnych wiadomości lub stanowiska na temat ostatnich wydarzeń: „Врачи клиники, где лежит Борис Моисеев, соберут брифинг”.

Kolejnym przykładem jest anglicyzm *blackout*, opisujący krótko i rzeczowo *przerwę w dostawie energii elektrycznej*, np.: „За блэкаут в Подмосковьє ответили энергетики”.

Dzięki zwięzłej i treściwej formie ten typ zapożyczeń często pojawia się w nagłówkach prasowych. Zanim czytelnik przeczyta tekst, zwraca najpierw uwagę na tytuł. Umieszczenie pożyczek w nagłówku przyczynia się więc do ich popularyzacji w większym stopniu niż użycie w samej treści artykułu.

W przypadku języka mediów duży wpływ na adaptację pożyczek może mieć kryterium autorytetu kulturalnego, czyli użycie tych anglicyzmów, które „[...] mają oparcie w powszechnym uzusie określonych osób albo grup społecznych, cieszących się autorytetem kulturalnym, w tym językowym [...]”⁸. Jest to kryterium służące ocenie poprawności środków językowych, które jednocześnie można uznać za jeden z czynników zewnętrznych, tj. społeczno-psychologicznych wpływających na tempo asymilacji pożyczek. Jak podkreśla Aleksandr I. Djakow, anglicyzmy często są traktowane jako bardziej prestiżowe niż ich rodzime odpowiedniki. Dodają wypowiedzi cechy nowości i ekspresywności, co z kolei może przyczynić się do wrażenia posiadania przez mówiącego wiedzy na wysokim poziomie⁹. Częste użycia zapożyczeń z języka angielskiego przez osoby publiczne na łamach poczytnych pism, w programach telewizyjnych i radiowych oraz reklamach mogą powodować przyspieszenie ich adaptacji do rodzimego systemu językowego. Niestety popularyzacja anglicyzmów poprzez media dotyczy również ich nadużyć lub tworzenia niepoprawnych form. W ten sposób oprócz wpływu na wyżej opisany proces przyswojenia pożyczek, „[...] wskutek oddziaływania mediów jako nie jedyne, ale niezwykle istotnego bodźca zmian, przekształca się i stosunek mówiących do języka macierzystego i sam

⁸ A. Markowski: *Kryteria oceny poprawności językowej wg Nowego słownika poprawnej polszczyzny*. W: tegoż: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa PWN 2012 (wersja elektroniczna).

⁹ А.И. Дьяков: *Реферат: Причины интенсивного заимствования англицизмов* <<http://www.bestreferat.ru/referat-70590.html>> (06.12.2012).

język⁷¹⁰. W związku z tym wielu rosyjskich językoznawców, jak również polityków, pisarzy i naukowców przestrzega przed zaśmiecaniem języka ojczystego niepotrzebnymi zapożyczeniami, które mogą doprowadzić do rozchwiania jego norm, oraz propaguje język rodzimy jako wartość narodową i kulturową.

Reasumując, proces adaptacji zapożyczeń składa się z kilku etapów, a jego tempo zależy od czynników wewnątrzjęzykowych oraz zewnętrznych bodźców społeczno-psychologicznych. Jednocześnie wymienione wyżej przykłady potwierdzają tezę o dążeniu języka rosyjskiego do pełnej implementacji zapożyczeń angielskich do rodzimego systemu językowego poczynając od adaptacji fonologicznej na dostosowaniu pożyczek do własnych reguł gramatycznych (adaptacja morfologiczna) kończąc. Na kolejnych etapach pod wpływem potrzeb komunikacyjnych użytkowników w wyniku częstego używania omawianych wyrazów pozwala to na ich adaptację słowotwórczą. Należy podkreślić, że są to prawidłowości typowe dla procesu adaptacji zapożyczeń w językach słowiańskich.

Магдалена Рыбчиньска

МОРФОЛОГИЧЕСКОЕ ОСВОЕНИЕ АНГЛИЦИЗМОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

Освоение англицизмов в русском языке происходит на разных уровнях, начиная с фонологического, который позволяет определить грамматические категории заимствования. Следующий уровень это морфологическое освоение. В настоящей статье доказывается, что слова усваиваются согласно правилам языка-реципиента. Анализ англицизмов из „Комсомольской правды” подтверждает, что они принимают формы множественного числа и склоняются как русские слова.

Magdalena Rybczyńska

THE MORPHOLOGICAL ASSIMILATION OF ANGLICISMS IN RUSSIAN LANGUAGE

Summary

The adaptation of English loanwords into Russian takes place on different levels, starting with phonological one, which helps to decide on the category of anglicisms. The next step is morphological assimilation, which is proved here to follow the rules of the recipient language. The analysis of anglicisms used in the Russian newspaper shows that borrowings are adapted by native markers of declension, plurality and inflection. The paper also emphasises the influence of semantics and external factors on the assimilation process.

¹⁰ A. Grybosiova: *Przelamywanie tradycji kulturowo-językowej w polszczyźnie medialnej* <http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl/artykuly/AG_przelamywanie.pdf> (08.12.2012).